

- Doppler: *Magyar fantázia*
- Szigeti István: *Képtelenségek* fuvolára és fagottra
- Bella Máté: *Phantasm*
- Fekete Gyula: Fagottverseny (I. tétel)
- Doppler: Andante és Rondó

2022.11.04., FSZEK Ötpacsirta Szalon

Műsor:

- Tóth Péter: Apokrif szonáta
- Madarász Iván: *Colla parte*
- Sugár Miklós: *Tavaszi levél*
- Dubrovay László: *Solo No. 7*
- Ott Rezső: „*tu veux jouer?*”
- Kovács Zoltán: Tangó

2022.12.14., Kalocsa, Városi Könyvtár

Haskóné Apagy Judit emlékműsora

2023.01.22., Kalocsa, Városi Könyvtár

Magyar Kultúra Napja

DLA doktori értekezés tézisei

Lakatos György

A magyar fagottjáték alakulása a 20. században:

Petrovicstól Dubrovay-ig

Témavezető: Oross Veronika

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődés- történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2023

I. A kutatás előzményei

Közel 40 éve foglalkozom kiemelten a kortárs zenével, azon belül a magyar kortárs fagottirodalommal. 1979-ben találkoztam először a Bartók Béla Konzervatórium és ifjabb Hara László növendékeként a Petrovics Emil által komponált *Passacaglia in blues*-zal, s azóta számos alkalommal játszottam a szerzőnek is, többször elemeztük a darab történéseit, sőt néhány esetben módosítottunk például a dinamikai előírásokon. Ez volt az első lépés a kortárs magyar fagottirodalom felé és ez tekinthető a kutatás távoli előzményének. Bekapcsolódva a magyar zeneszerzői társadalomba, az 1980-as évektől kezdődően szinte az összes magyar zeneszerzővel dolgoztam, a számomra komponált közel 60 szólisztikus alkotás szerzőin kívül (lásd a disszertáció műjegyzékét) elmélyülten konzultálhattam Petrovics Emillel, Ligeti Györggyel, Jeney Zoltánnal, Kocsár Miklóssal, Balassa Sándorral, Lendvay Kamillóval, Keuler Jenővel és Viktor Mátéval. A szóló fagottrepertoáron túl dolgozatom kortárs kamara- és ensemble-művekkel is foglalkozik, mert pályám során olyan együttesek munkájában segédkeztem, mint az Intermoduláció, a Componensemble vagy az EAR, majd később az UMZE, és én magam olyan kortárs repertoárral is foglalkozó együtteseket alapítottam, mint a Trio Lignum és a Corridor Fagott Quartet. Ez a máig fennálló, az élő zenével és zeneszerzőkkel szinte napi kapcsolat adta az inspirációt és tudást a témaválasztáshoz és segített a disszertáció anyagának előkészítéséhez, feldolgozásához és rendszerezéséhez.

A korszak irodalma azonban nem bővelkedik a fagottra vonatkozó szakirodalommal, sőt olyan jellegű publikáció, mely a fagottjáték technikai fejlődésével foglalkozik idehaza egyáltalán nem íródott eddig. Csupán két külföldi forrásra tudok hivatkozni, amelyek kéziratban találhatók meg személyes gyűjteményemben: Pascal Gallois: *Die Spieltechnik des Fagotts (La technique de jeu du basson)*. (Bärenreiter, 2009.); valamint: Sergio Penazzi: *Il fagotto altre tecniche: nuove fonti di espressione musicale*. (Milano: Ricordi, 1982.). Ez az írás lehet egyfajta kiindulópont, hiánypótlás a jövőbeni kutatásokhoz. A témához képest marginális, de szintén fontos, például kamaraformációkról vagy jelentős kamaraegyüttesekről (többek közt Budapesti Fúvósötös, Magyar Fúvósötös, Filharmónia Fúvósötös; vagy a 180-as csoport, F.Z.CS, Componensemble) szóló irodalom is meglehetősen szegényes, mindössze folyóiratcikkekben, évfordulós írásokban vagy kritikákban és interjúkban merülnek ki (többek közt ideváganak Kroó György és más zenei tudósítók, zeneesztéták és zenekritikusok beszámolóit), néhány kivételes disszertációval és tanulmánnyal (például Nagyné Fábán Tímea *Jeney Zoltán örökségének jelentősége a*

- Madarász Iván: Hangjelek szopránra és fuvolára
- Láng István: *A fa* – Tóth Ápád versére – kantáta szopránra és szintetizátorra
- Baráth Bálint: *Kensho* – shakuhatchira és elektronikára
- Sugár Miklós: *L.v.B. alio modo* - zongorára
- Bánkóvi Gyula: *Feltépett ritmusok* – fagottra és elektronikára
- Hollós Máté: *Emlék* – kamarakantáta

2021.10.22., Kalocsa, Városi Könyvtár

Hangverseny Gábor-Nagy Nóra zongoraművésszel, Liszt Ferenc születésének a 210. évfordulójának alkalmából.

2022.03.22., Kalocsa, Városi Könyvtár

V. Korai Kék Madár a könyvtárban.

2022.10.15., Budapest, Nádor terem

Sugár Miklós szerzői estje a 70. születésnapja alkalmából.

Műsor:

- Felhő variációk – zongora
- *Le moment d'un adieu* – CD
- *Modellek* – fagott
- Dalok Kondor Béla versrészletekre – szoprán
- *Egy téli délután* – CD
- *Tavaszi levél* – fagott és zongora
- *Csillagpor* – szoprán, gitár
- *L.v. B alio modo* – zongora
- *3' 13"* – fuvola
- Két latin himnuszrészlet – szopránra, fuvolára hegedűre és zongorára

2022.10.19., Budapest, FSZEK Ötpacsirta Szalon

Műsor:

- Dohnányi: Ária
- Tóth Péter: Trio
- Madarász Iván: 3 páratlan tánc

A disszertáció tematikájának szellemében folvt hangversenyeim közül néhány:

2018.10.06., Budapest, Budapest Music Center, Koncertterem

A Budapest Music Centerrel és az Eötvös Péter Kortárs Zenei Alapítvánnyal közös program. Az Eötvös Péter Kortárs Zenei Alapítvány nemzetközi mesterkurzusának zárókoncertje.

Műsor:

- Aaron Holloway-Nahum: *Ezra's Nursery* – ősbemutató
- Alex Nante: *Dynamis* – ősbemutató
- Mozart: B-dúr szerenád (Gran Partita), K. 361

2019.04.13., Budapest, a repülőtér terminálja

2019. április 13-án a repülőtér termináljában a Darus Iskola zenekedvelő diákjai vehettek részt az Önkormányzat által szervezett komolyzenei koncerten és az azzal egybekötött, általam tartott előadáson.

Műsor:

- Hidas, Kocsár, Tóth Péter, Madarász, Hollós és Kovács Zoltán művek.

2019.12.17., Budapest, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Ötpeacsirta Szalon

Műsor:

- Tóth Péter: *O Magnum Mysterium*
- Madarász Iván: Kánonok
- Kocsár Miklós: Bagatellek
- Huszár Lajos: Fagott kvartett
- Duffek Mihály: Scherzo

2020.01.22., Budapest, Fészek Művészklub

Az EAR együttes bemutató hangversenye.

Műsor:

- Faragó Béla: *Tamáságtétel* – szopránra, basszusgitárra és elektronikára
- Pintér Gyula: *White* – klarinéttra és elektronikára

magyar zeneművészetben c. DLA értekezése vagy Ozsvárt Viktória „Az 1950-es évek politikai ideológiájának hatása a magyar fuvolazenére” című tanulmánya). A zeneszerzői életrajzokhoz, az alkotói utakhoz, fejlődéshez, koncepciókhoz leginkább a *Magyar zeneszerzők* című sorozat tényszerű írásai, illetve a bibliográfiában jelzett Kroó György, Földes Imre, Dalos Anna, Grabócz Márta gyűjteményes, összefoglaló munkái segítettek. Akad azonban olyan alkotó és alkotás, amelyekhez semmiféle életrajz, monográfia, gyűjteményes kötet, tanulmány vagy műelemzés nem szolgál, legfeljebb az általa összeállított CV vagy a vele készített interjú, sokszor csak kézirat segítette munkámat. Petrovics Emil esetében életrajzi könyve, archivált koncertkatalógusa, melyeket lányától sikerült beszereznem, voltak a dolgozat elindulásának legfőbb támaszai. A disszertációban is jeleztem, az általam érintett és elemzett művek legtöbbje (példának okáért a Dubrovay fúvósötösök, az Oktett, a Tihanyi- és Sugár-művek) kottakiadás hiányában jelenleg is kéziratban vannak, melyeknek jórésze jelenleg az én tulajdonomban van, a hiányzókat a kutatás idejére a szerzőktől köszönettel megkaptam.

II. Források

Elsődleges forrásnak a dolgozat pilléreit jelentő Petrovics-, Dubrovay-, Károlyi-, Láng-, Tihanyi-, Sugár-művek kottáját tekintetem, melyek közül a Petrovics *Passacaglia* és a Dubrovay Fúvósötösök, valamint az *Oktett* esetében fontosnak tartottam mesterem, ifjabb Hara Lászlónak a szerzőkkel folytatott, próbák során kialakult ceruzás bejegyzéseit is közölni, a dolgozat kottapéldáiban és szöveges elemzéseiben az utókor számára kiértékelni és rögzíteni. Petrovics és Dubrovay esetében az összes fagottot komolyabban érintő, tehát szőlisztikus, fagott, zongora, illetve kisebb kamara apparátusokat alkalmazó műveket is górcső alá vettem, így Petrovicsnál a *Fúvósötösét*, illetve a *Lysistraté* című operáját, Dubrovaynál pedig mindkét fúvósötösöt, az *Oktettet* és a *Cinque Pezzit* is. Ugyanitt felhasználtam a doktori dolgozat szabályain belül személyes beszélgetéseimet, emlékeimet például Petrovics Emillel, az ő hozzáfűzése az előadásaimhoz, korrekciói, javaslatai, kérdései számomra igen értékesek voltak. A dolgozat írásakor többször konzultálhattam Petrovics Eszterrel, a szerző leányával, Dubrovay Lászlóval, Sugár Miklóssal, Tihanyi Lászlóval, ezek az interjúk hasznos adalékot adtak az írás elkészültéhez. Köszönettel tartozom nekik a többségében csak kéziratban meglévő kották egyedi közlésének engedélyezéséért.

Másodlagos források csak Petrovics esetében voltak könnyen elérhetőek, köszönhetően életrajzi könyvének, az *Önarckép – álarc nélkül 1930-1966* c. kötetnek, illetve Földes Imre *Harmincasok. Beszélgetések magyar zeneszerzőkkel* c. interjúfűzetének. A dolgozat többi szerzőjéről irodalom sajnós Dallos Anna *Ajtón lakattal. Zeneszerzés a Kádár-kori Magyarországon (1956-1989)* c. kiadványán, illetve Kroó György *A magyar zeneszerzés 25 éve* c. könyvén kívül csak újságcikkekben, lemez-, illetve koncertkritikákban, nyomtatott vagy online közzétett interjúkban volt található.

A szerzők műveit vagy saját archívumuk, vagy hivatalos honlapjuk, más esetben a BMC igen értékes (szintén online) adatbázisa és a *Magyar zeneszerzők* című sorozat műjegyzéke alapján adatoltam.

III. Módszer

Petrovics méltán közismert darabja az első, mai napig kihívásokkal teli szólisztikus fagottmű. A magyar fagottos társadalom egészen a középiskolás korosztálytól számítva ismeri és játszotta, következtében annak, hogy a darab szerencsés körülmények között született és már az 1965-ös Nemzetközi fagottversenyen kötelező darabként szerepelt, s az azóta eltelt közel 40 év alatt állandó darabbá vált a tantervekben és szintén a versenyek kiírt kötelező vagy választható repertoárjában. Korszakalkotó műnek tekinthető, nemcsak népszerűsége miatt, hanem a korban újdonságnak számító technikai követelményeknek köszönhetően is. Ezért volt dolgozatom nyitó darabja. Célom az volt, hogy ebből kiindulva, lépcsőzetesen haladva bemutassam a korszak fontosabb mozzanatait, alkotásokon, darabokon keresztül, azok újításait elemezve, kiemelve, hogy milyen fejlődést járt be 30-40 év alatt a magyar fagottjáték. A sort a disszertációban a Petrovics darabot megelőző néhány alkotás kezdte, így Bozay Attila, Farkas Ferenc, Kazacsay Tibor, Maros Rudolf, Takács Jenő, Vincze Imre korai, 60-as évekbeli művei. A *Passacaglia* utáni korszakból szintén kiemeltem néhány művet, melyek egyrészt fagottjáték szempontjából új dolgokat hoztak a vérkeringésbe, illetve új partnerekkel helyettesítették a klasszikusnak számító zongorát, tehát CD, számítógép kísérettel hoztak hangzásbeli újdonságot, vagy kottáképben, notációban jelentettek változást. Az egyes zeneművekhez olykor távolabbról, általános zenetörténeti és életrajzi adatokkal közelítetek, műfaj- és hangszertörténeti kontextusra is kitékintve, hogy az olvasó adott zeneszerzőkről és zeneművekről minél teljesebb, szükségszerűen részletes képet kapjon, de a teljesség igénye nélkül, hogy dolgozatom lényegre törő maradjon. Az adott műelemzésekbe a komponisták saját szavai

(személyes elbeszélések és interjúk nyomán), valamint az előadóművész szempontjából, az interpretációtörténet oldaláról egyszerre közelítettem.

IV. Eredmények

A dolgozat újszerűsége abban rejlik, hogy elsőként a magyar irodalomban, valamint doktori disszertációkban a magyar kortárs fagottjáték fejlődésével foglalkoztam. 40 év fagottjátékát tekintetem át, természetesen nem az összes, körülbelül 160 művet, hanem az abban újításokat felmutatókat, valamint a jelentős visszhangot, népszerűséget megnyert, korszakalkotó zeneműveket. Tulajdonképpen sajnálatos, hogy sem dolgozat, sem kiadvány nem foglalkozik eme korszak fagottjátékában való fejlődésével. Ennek oka lehet a kiadványok hiánya, a szerzők megelégedettsége a kéziratokkal, az előadóval való személyes kapcsolattal, a koncertszervezők kortárs zene iránti elhidegülésével. Hiánypótló jellegű csakugyan a disszertáció végén található gazdag műjegyzék, amely az előbb említett 160 zeneművet 1960-tól napjainkig gyűjti össze; vagy a harmadik, Dubrovay-hoz kapcsolódó fejezet lábjegyzete, mely az 1950-es évektől az 1970-es, 1980-as évekig megszülető, gazdag fúvósötös-repertoárt rögzíti, itt csupán a felsorolás szándékával.

Dolgozatom célja egy rögzítés volt a 21. század fordulóján, közel derekán, hogy lássa a következő felnövő nemzedék, hogy honnan jöttünk, merre haladunk, hova tart a jövő. Ebből a dolgozattól talán érzékelhető az az elképesztő fejlődés, amit a fagottjáték bejárt a 20. században.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A kutatásra való felkészülésben legnagyobb segítséget a birtokomban levő könyvtáram jelentette, melyben a dolgozat műjegyzékében szereplő összes mű szerepel. A közel 160, általam szólisztikusnak nevezett, vagyis: fagottszóló, fagott-zongora, fagott-CD-számítógép, fagott-zenekar mindegyike hosszú évek gyűjtésének, előadásának, koncertjeinek köszönhetően kézzelfogható közelségben volt. A darabok mindegyikét játszottam, szerzőikkel éveken, évtizedeken keresztül rendszeresen dolgoztam együtt, a meg nem jelent kották kéziratái is idehaza nálam sorakoznak. Könyvtáram komoly része a szerzőkről szóló zenetudományi irodalom is, a hiányzókat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtárának köszönhetően pótoltam, bár mint fentebb jeleztem, ez az irodalom kifejezetten szűkös. A szűkösséget a szerzőkkel való interjúkkal, beszélgetésekkel, közös műelemzésekkel illetve az elmúlt 40 év kortárs zenében eljárt közel 2000 hangverseny tapasztalataival emlékével, személyes jegyzeteimmel pótoltam.